

ΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΤΕΧΝΕΣ

ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ:

Ευρώπη χωρίς Δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα δεν υπάρχει

«Είναι φυσικό το μέλλον που μου αναλογεί να το θέλω με τις αποσκευές του παρελθόντος μου. Τις αποσκευές της νεότητάς μου δηλαδή. Εφόσον αυτές ακριβώς είναι και η ανεκτίμητη περιουσία μου». Για τη Μάρω Δούκα, αυτή η περιουσία ακούει σε σπουδαία ονόματα της λογοτεχνίας μας. Από τον Μανόλη Αναγνωστάκη έως τον Γεώργιο Βιζυηνό, τον Τσίρκα και τον Ρίτσο ως τον Φραγκιά, τον Τσαρούχη και τον Σολωμό και αρκετούς ακόμα, είναι μια μακρά διαδρομή που και η ίδια εξακολουθεί να διανύει. «Να τους ξαναδιαβάσουμε» μας προτρέπει η γνωστή πεζογράφος. Και προσφέρει την αφορμή. Στο καινούργιο της βιβλίο «Τίποτα δεν χαρίζεται», που αναμένεται να κυκλοφορήσει μέσα στην εβδομάδα από τις εκδόσεις Πατάκης, ξαναπιάνει το νήμα της συνομιλίας μαζί τους, συγκεντρώνοντας κείμενα της από «εκείνη τη μυθική πια για όλους μας δωδεκαετία 1993-2005».

Ανάμεσα στην ημερολογιακή καταγραφή, την εξομολόγηση, το χρονογράφημα, την επιφυλλίδα, το μελέτημα, η Μάρω Δούκα συνθέτει το νέο ανάγνωσμα ως ένα πολύχρωμο και ποικίλο μορφο ψηφιδωτό. Οι ψηφίδες του, σκέψεις για τον τρόπο που συνμιλίσαν εκείνοι με την εποχή τους αλλά και η ίδια μαζί τους, στιγμιότυπα από τις συναντήσεις τους, ομιλίες της σε παιδιά για βιβλία αλλά και σκέψεις της για όσα συνέβαιναν γύρω της όσο έγραφε. Από τους λογοτέχνες αλλά και τους μετανάστες της δεκαετίας του '90, τις βόμβες στη Γιουγκοσλαβία, το υπερφίαλο της υποδοχής της νέας χιλιετίας, την αμετροέπεια των Ολυμπιακών Αγώνων και την ατσαλοσύνη της καλοπέρασης για τα οποία έγραφε τότε, μέχρι τους πρόσφυγες των ημερών μας και το τρέκλισμα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, για τα οποία επίσης μιλήσαμε τώρα, σίγουρα «Τίποτα δεν χαρίζεται».

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΟΥΛΥ ΚΡΗΜΝΙΩΤΗ

Διαβάζω τίτλους από τα πιο πρόσφατα βιβλία σας, «Το δίκιο είναι ζορικό πολύ», «Έλα να πούμε ψέματα», «Γιατί εμένα η ψυχή μου» και το τελευταίο «Τίποτα δεν χαρίζεται». Διαλέγετε φράσεις σαν να προειδοποιείτε...

«Συνήθως δεν διαλέγω εγώ τους τίτλους, αυτοί έρχονται, εκ των υστέρων πάντα, πότε εντελώς αβίαστα, πότε με κόπο, και με «διαλέγουν». Κι αν ισχύει αυτό που λέτε, ότι μοιάζουν με προειδοποίηση, εμένα μάλλον έρχονται να προειδοποιήσουν, φωτίζοντάς μου, μέσα από την αμφισημία τους, τη βαθύτερη αιτία του κάθε βιβλίου. Έτσι έγινε και με το «Τίποτα δεν χαρίζεται», που ήρθε και παραμέρισε σχεδόν στα μολυχτά τον προηγούμενο τίτλο («Η αγάπη έχει πολλές ερωτήσεις») αποκαλύπτοντάς μου και το νόημα - ανάγκη του βιβλίου...

Τι σας έκανε, αλήθεια, να «φτιάξετε» αυτό το βιβλίο; Η ανάγκη να θυμίσετε και να ξαναθυμηθείτε, να διασωθούν πράγματα και σκέψεις, να μην ταφούν μέσα στη μανία της επικαιρότητας που στάθηκε αφορμή για τη συγγραφή τους;

«Όλα αυτά που αναφέρετε, λίγο ή πολύ, μπορεί και να ισχύουν, αλλά και τόσα άλλα που δύσκολα περιγράφονται. Κινητήρια δύναμη, πάντως, θα έλεγα, ότι υπήρξε η ανάγκη να επιβάλω τάξη στα χαρτιά μου. Ασκώντας τη μνήμη μου και με την επίγνωση της αναπόφευκτης λήθης, μια και ποτέ δεν κράτησα ημερολόγιο, με μπόυσουλα τον «Πεζογράφο και το πιθάρι του» (1992), δοκίμασα μέσα από την ημερολογιακή, εξομολογητική, σχολιαστική «υποστήριξη» κειμένων αγάπης, που είχα γράψει ανταποκρινόμενη σε αιτήματα εφημερίδων και περιοδικών, να «ξαναδώ» με ανασυνθετική, θα έλεγα, ματιά, εκείνη τη μυθική πια για όλους μας δωδεκαετία (1993-2005) και να τη ζωντανέψω, δοκιμάζοντας την αντοχή των υλικών μου.

«Ποιητές και πεζογράφοι οι πρώτοι μου θεοί» γράφετε σε κάποιο σημείο.

«Ναι. Γιατί αυτοί πρώτοι με «δίδαξαν» να παρατηρώ. Να ακούω και να κρυφακούω. Να συμπονώ, να συμπάσχω, να κατανοώ. Αλλά και να επιλέγω, να αποστρέφομαι, να διεκδικώ. Αυτοί πρώτοι με παρηγόρησαν. Μου είπαν αυτός είναι ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας! Δεν έχει σημασία αν τους πίστεψα ή όχι. Σημασία έχει ότι προ-

σπάθησα από πολύ νωρίς να τους μιμηθώ, ψάχνοντας τον δικό μου δρόμο.

Σ' αυτό το βιβλίο επιλέξατε κείμενα για λογοτέχνες που έγραψαν με αίσθημα, πειθώ και ελπίδα γι' αυτόν τον ρημαγμένο τόπο που λέγεται Ελλάδα. Σολωμός, Βιζυηνός, Ρίτσο, Λειβαδίτης, Κοτζιάς, Τσίρκα, Αλεξάνδρου, Φραγκιάς... Μας συστήνετε να ξανασυναντηθούμε μαζί τους;

«Αυτή θα ήταν η ευχή μου. Να τους ξαναδιαβάσουμε όλους αυτούς, και τόσους άλλους λησμονημένους. Όλο και πιο συχνά, τελευταία, σκέφτομαι, για παράδειγμα, τον Άρη Νικολαΐδη, την Καίτη Τσιτσέλη, τον Γιάννη Μπεράτη, την Τατιάνα Μιλλιέ... Και να τους εκτιμήσουμε για τον τρόπο κυρίως με τον οποίο αξιώθηκαν να αποτυπώσουν τον καιρό τους. Και τότε θα μέναμε να θαυμάζουμε, πέρα από την όποια συγκίνηση του περιεχομένου που μας «κέρδισε», το πόσο επί της ουσίας ριψοκίνδυνοι αναζητητές υπήρξαν, πόσο πρωτοπόροι και ευφάνταστοι και ταυτοχρόνως αθόρυβοι και αποφασισμένοι συνομιλητές με τα λογοτεχνικά ρεύματα της εποχής τους.

Νιώθετε ότι αποτελείτε μέρος αυτής της επώδυνης, μακράς και ατέρμονης πορείας;

«Κατ' αρχάς θεωρώ, και το τονίζω, ότι παρηγορέω, επομένως, αλλά και με ευχαριστεί το γεγονός ότι πριν από μένα και τους συγγραφείς της γενιάς μου υπήρξαν συγγραφείς που μόχθησαν και ότι και μετά από μας θα υπάρξουν συγγραφείς που επίσης θα μοχθήσουν. Από κάποιους όλοι μας παραλαμβάνουμε, συνειδητά ή όχι, τη σκυτάλη. Και προχωρούμε, και προσπαθούμε, και ανηφορίζουμε... Τι θέλω να πω; Ότι όσο σέβομαι και θαυμάζω τους παλιούς συγγραφείς άλλο τόσο καμαρώνω και τους νέους, τους καλούς, πολύ καλούς πεζογράφους της τελευταίας εσοδείας...

Η συνάντηση με τον Τσαρούχη, η πρόκληση του Ταχτσό στο πάρτι του, οι συζητήσεις με τον Τσίρκα, τον Αναγνωστάκη, τον Ρίτσο, ο Αύγουστος στα Χανιά, ο Οκτώβρης με την Τζένη Μαστοράκη και τον Γιάννη Κοντό στη Θράκη... Όσο προχωράτε επιστρέφετε.

Γιατί;

«Είμαι γεννημένη το 1947. Φυσικό λοιπόν είναι το μέλλον που μου αναλογεί να το θέλω με τις αποσκευές του παρελθόντος μου. Τις αποσκευές της νεότητάς μου δηλαδή. Εφόσον αυτές ακριβώς είναι και η ανεκτίμητη περιουσία μου.

Ποιητές και συγγραφείς αλλά και Κούρδοι πολιτικοί πρόσφυγες, σκέψεις για την παγκοσμιότητα την κατανάλωση, την πολιτική ορθότητα, τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, τη διακεκαυμένη ζώνη της δεκαετίας του '90, τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τον εκμαυλισμό της ευμάρειας. Κάποιες από τις σκέψεις σας τότε αποδείχτηκαν προφητικές. Ή μήπως δεν είναι παρά η καθαρή και επώδυνη ματιά του αριστερού πάνω στην πραγματικότητα;

«Κατ' αρχάς, προφήτες δεν υπάρχουν... Οξυδερκείς, διορατικοί άνθρωποι ναί. Όσο για την καθαρή και την επώδυνη ματιά του αριστερού, σε ό,τι με αφορά, το μόνο που θα μπορούσα να πω, και παρακαλώ μη θεωρηθεί οίηση, είναι ότι από τα νεανικά μου χρόνια, περισσότερο από χαρακτήρα, παρά από άποψη, μέσα από την Αριστερά «αντλούσα» τον τρόπο για να υπηρετώ κυρίως την προδιάθεση και τη βαθύτε-

ρη ανάγκη μου να κοιτάζω μετωπικά το παρόν και να συνομιλώ μαζί του, αν και με σαφέστατο προσανατολισμό, χωρίς υπεκφυγές και ιδεολογικές παρωπίδες. Γι' αυτό και πάντα πιστεύω ότι εγώ οφείλω στην Αριστερά και όχι η Αριστερά σε μένα. Διότι ακόμη και από τις παραλείψεις, τα λάθη ή τις αφέλειες της, έχουμε, αρκεί να το θέλουμε, κάτι να διδαχτούμε...

Στη ζωή μας πια έχουν μπει οι πρόσφυγες και κάθε πρόσφυγας είναι από μόνος του ολόκληρο βιβλίο.

«Ανέκαθεν ο κάθε άνθρωπος, όχι μόνο ο πρόσφυγας, είναι από μόνος του ολόκληρο βιβλίο... Σκεύος ιερό, ένα ζέον, όπως το λες. Το θέμα όμως είναι ότι για το κάθε βιβλίο χρειάζεται κι ένας συγγραφέας. Και ότι ο κάθε συγγραφέας είναι κι αυτός από μόνος του ολόκληρο βιβλίο. Σου έχει τύχει να σκεφτείς ότι όλα όσα ζούμε σήμερα υπάρχουν στο κεφάλι ενός άλλου που μας παγίδευσε στα τρομακτικά όνειρά του;

Να μείνουν ή να φύγουν;

«Το ερώτημα είναι: Δικαιούνται ή όχι οι πρόσφυγες να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή; Δικαιούνται ή όχι να συντηρήσουν την ελπίδα μέσα τους; Λέω ΝΑΙ. Το επείγον επομένως είναι αν μπορούμε, ως χώρα, σε πολιτικό επίπεδο, μεθοδικά και με συνέπεια, να τους διευκολύνουμε να φτάσουν στον τόπο που θα επέλεγαν για να ζήσουν και αν, ως κοινωνία, πέρα από την όποια έμπρακτη αλληλεγγύη του καθενός και τις όποιες καλές προθέσεις μας, είμαστε σε θέση να τους συνδράμουμε αποτελεσματικά σ' αυτή την εφιαλτική διαδρομή.

Ευρωπαϊά συγγραφείς;

«Ελληνίδα πρωτίστως που διαβάζει Ευρωπαϊούς και Αμερικανούς συγγραφείς. Για ποια όμως Ευρώπη θα μπορούσαμε σήμερα να μιλήσουμε; Διότι Ευρώπη χωρίς τις αρχές και τις αξίες που την «έχτισαν» δεν μπορεί να υπάρξει... Ευρώπη χωρίς Δημοκρατία και Ευρώπη χωρίς ανθρώπινα δικαιώματα δεν μπορεί να εννοηθεί. Και το θλιβερό αλλά και παρήγορο, θέλουμε ή όχι, είναι ότι, παρά τα όσα υποκριτικά και μισαλλόδοξα προτάσσει σήμερα, παραμένει η «δημοκρατικότερη» εκδοχή διακυβέρνησης στον πλανήτη...

